

Студент 2 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ

АНАЛІЗ ПРИРОДНИХ МОНОПОЛІЙ В УКРАЇНІ НА ПРИКЛАДІ ВАТ "УКРТЕЛЕКОМ"

Анотація. Проаналізовано чинне законодавство щодо регулювання природних монополій на прикладі ВАТ "Укртелеком". Виявлено існуючі прогалини в чинному законодавстві України. Запропоновано шляхи вирішення існуючих проблем у цій сфері.

Аннотация. Проанализировано действующее законодательство относительно регуляции естественных монополий на примере ОАО "Укртелеком". Выявлены существующие проблемы в действующем законодательстве Украины. Предложены пути решения существующих проблем в этой сфере.

Annotation. The current legislation concerning regulation of natural monopolies on an example of JSC Ukrtelecom was analyzed. Gaps in the current legislation of Ukraine have been revealed. The ways of solving existing problems in this area were suggested.

Ключові слова: конкуренція, монополія, природна монополія, телекомунікації, законодавство.

Однією з основних економічних функцій Української держави є створення умов для добросовісної конкуренції підприємств між собою та державна підтримка діяльності вітчизняних суб'єктів підприємницької діяльності як у країнах СНД, так і на європейських ринках. Актуальність розвитку антимонопольного законодавства на сьогоднішній день має велике значення. Оскільки про порушення його постійно проводяться справи, деякі з яких набувають неабиякого розмаху. Діяльність органів, що здійснюють нагляд за дотриманням антимонопольного законодавства, показує, що дані порушення надають шкоди суспільству у великих розмірах.

Теорія природної монополії як самостійна наукова теорія складалась під впливом робіт видатних вчених А. Маршала, Дж. Кларка та ін. Питання державного регулювання діяльності природних монополій досліджували багато науковців, зокрема Архангельський В. Н., Вільсон Д. Ф., Б. Вільямсон, Загорський В. С., Ю. Кузнецов, О. Кучеренко, Мельник А. Ф., П. Ореховський, Петрович Й. М. та ін.

В економіці України є сфери, де механізми ринкової конкуренції і ціноутворення на основі балансу попиту та пропозиції не є оптимальними. Такі галузі, як, наприклад, електроенергетика, газопостачання, залізничний транспорт, характеризуються високою мірою монополізації виробництва і збуту, а отже, труднощами забезпечення для споживачів свободи вибору між різними постачальниками. Наслідком цього є те, що споживачі повною мірою відчують "принади" монополізму.

Очевидно, що справжня ринкова економіка неможлива без конкуренції. Остання є її корінною ознакою. Конкуренція наближає нас до реальних, точних і ефективних цін і стимулює зниження витрат та інновації. Головними перепонами для конкуренції є монополії і державне втручання у сферу реального обміну.

Згідно з ч. 1 ст. 28 Господарського кодексу України, стан товарного ринку, за якого задоволення попиту на цьому ринку є більш ефективним за умови відсутності конкуренції внаслідок технологічних особливостей виробництва (у зв'язку з істотним зменшенням витрат виробництва на одиницю продукції в міру збільшення обсягів виробництва), а товари (послуги), що виробляються суб'єктами господарювання, не можуть бути замінені у споживанні іншими, у зв'язку з чим попит на цьому товарному ринку менше залежить від зміни цін на такі товари, ніж попит на інші товари (послуги), вважається природною монополією [1].

Попит на продукцію або послуги, які виробляються суб'єктами природної монополії, характеризується низькою еластичністю, він меншою мірою залежить від зміни ціни, ніж попит на інші види продукції або послуг, оскільки продукція або послуги, які виробляють суб'єкти природних монополій, не можуть бути замінені в споживанні іншими товарами. Ця продукція задовольняє найважливіші потреби населення або є незамінною для інших галузей промисловості.

Регулювання суспільних відносин, що виникають у зв'язку з недобросовісною конкуренцією, обмеженням монополізму міститься в таких нормативно-правових актах: Конституції України, Господарському кодексі, а також у Законі України "Про захист економічної конкуренції" від 11.01.2001 р., Законі України "Про захист від недобросовісної конкуренції" від 07.06.1996 р., Законі України "Про Антимонопольний комітет" [2; 3], а також такі норми містяться у ряді підзаконних нормативно-правових актів: Постанові Кабінету Міністрів від 28.02.2002 р. № 219 "Про затвердження Порядку надання Кабінету Міністрів України дозволу на узгоджені дії, концентрацію суб'єктів господарювання", розпорядженнях Антимонопольного комітету України "Про затвердження Тимчасових правил розгляду справ про порушення антимонопольного законодавства України" від 19.04.1994 р. № 5-р, "Про затвердження положення про порядок подання заяв до Антимонопольного комітету про попереднє отримання дозволу на концентрацію суб'єктів господарювання" від 19.02.2002 р. № 33-р, "Про затвердження положення про порядок подання заяв до Антимонопольного комітету" від 19.02.2002 р. № 26-р та ін. [4].

Щодо ринків, на яких діють монополії, окрім ринків природних монополій (залізничний транспорт, зв'язок), монополізованими є гірничо-металургійний комплекс і автомобілебудування. Також за певних аспектів

загальнодержавних монополій. Проте найпоширенішими є регіональні монополії. Це стосується, перш за все, суб'єктів житлово-комунального господарства.

Окрім підприємств, що входять до житлово-комунального господарства, і "Укрзалізниці", найбільшим природним монополістом був ВАТ "Укртелеком". "Укртелеком" – українська приватна телекомунікаційна компанія на ринку комплексних послуг, найбільший у країні оператор фіксованого зв'язку.

На телекомунікаційну галузь припадає 5 % ВВП. Причому 43 % валового доходу приносять міжміські та міжнародні дзвінки. "Укртелеком" разом із "Утелом" займає 95 % саме цього найзначущішого сегмента ринку. Частка місцевих ліній зв'язку у загальній виручці становить 25 %, хоча цей сектор телекомунікаційного ринку обслуговує понад 500 компаній, тобто монополізація ринку відбувається у найприбутковіших секторах, чим і пояснюються такі тривалі дебати про приватизацію акцій "Укртелекому".

Антимонопольний комітет України (АМКУ) вирішив, що телекомунікаційна компанія "Укртелеком" більше не є монополістом на ринках місцевого телефонного зв'язку та надання в оренду каналів електрозв'язку. Комітет прийняв таке рішення, оскільки в ч. 1 ст. 4 Закону України "Про природні монополії" передбачено, що органом регулювання у сфері зв'язку є Національна комісія з питань регулювання зв'язку (НКРЗ).

В антимонопольному відомстві підкреслюють, що до компаній, які знаходяться в переліку суб'єктів природних монополій, вони у разі зловживання монополієм становитимуть жорсткі штрафні санкції (до 10 % річного доходу). Відповідно, "Укртелекому" це вже не загрожує.

У той же час представники Національної комісії з питань регулювання зв'язку говорять, що змін у споживчих тарифах статися не повинно. Але сам "Укртелеком" стає менш skutим у діях: компанія не зобов'язана тепер надавати можливості підключення всім без винятку, навіть працюючи собі у збиток. Адже вона перестала бути природною монополією, хоча і займає майже 90 % ринку за кількістю абонентів телефонії [5].

До суб'єктів природних монополій можуть застосовуватися такі методи державного регулювання. Перший – цінове регулювання, яке здійснюється за допомогою встановлення цін і тарифів або граничного їх рівня. Другий – визначення споживачів, що підлягають обов'язковому обслуговуванню, і встановлення мінімального рівня їх забезпечення. Третій – державний контроль за великими угодами, який здійснюється з метою недопущення стримування економічно виправданого переходу відповідного товарного ринку зі стану природної монополії в стан конкурентного ринку.

Основною проблемою при розгляді даного питання була обмеженість доступу до необхідної інформації, а також те, що в АМКУ повідомили, що діяльність у сфері телекомунікацій вже більше не належить до сфери природних монополій. У Законі України "Про природні монополії" зазначено, що регулювання у сфері зв'язку проводиться відповідно до законів "Про телекомунікації", "Про поштовий зв'язок". Разом з тим цими законами, а також іншими нормативно-правовими актами не визначаються сфери природних монополій у галузях телекомунікацій і поштового зв'язку.

Економічна конкуренція є передусім економічним явищем, а не питанням ефективності законодавства. На жаль, це не підтверджується тенденціями в українській науці, адже ґрунтовних досліджень з цього приводу немає. Пояснюється це начебто відсутністю інформаційної бази. Проте, можливо, якби збільшився попит на статистичну інформацію такого типу, то і перепони на шляху її пропозиції потроху усувалися б.

Наук. керівн. Коршакова О. М.

Література: 1. Розпорядження Антимонопольного комітету України про затвердження методики визначення монопольного (домінуючого) становища суб'єктів господарювання на ринку // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.amc.gov.ua. 2. Закон України "Про Антимонопольний комітет України" від 26.11.1993 р. №3659-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua. 3. Закон України "Про природні монополії" від 20.04.2000 р. №1682-ІІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua. 4. Звіт Антимонопольного комітету України "Конкурентна політика в Україні та перспективи її розвитку" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.amc.gov.ua. 5. Несинова С. В. Господарське право України : навч. посібн. / Несинова С. В., Воронко В. С., Чебикіна Т. С. ; за заг. ред. С. В. Несинової. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 564 с.